

Review Economisch perspectief Waddenzeehavens

Directeur Waddenacademie
Prof. dr. Jouke van Dijk
jouke.van.dijk@waddenacademie.nl

cc dhr Klaas Deen
klaas.deen@waddenacademie.nl

Geachte heer van Dijk, beste Jouke

De Raad van Advies is erg content met uw aanbod dat de Waddenacademie een review wil geven over het economisch perspectief van de Waddenzeehavens. De Raad maakt daar graag gebruik van. Ik wil vragen of u de review wilt richten op de visie van de havens gezamenlijk, zoals zich dat in de Raad van Advies heeft uitgekristalliseerd. Deze visie is opgenomen in het Koersdocument Waddenzeehavens (2012), maar heeft zich in de afgelopen jaren verder ontwikkeld, zonder dat er een actueel visie document beschikbaar is. Daarom geef ik hierbij de context en kernpunten, met de bijbehorende documenten waar deze uit afkomstig zijn. Wij willen uw review graag gebruiken voor de actualisatie van het koersdocument van 2012.

De Raad hecht ook aan een goede interactie met programma Waddenzeehavens en betrokkenheid van verschillende stakeholders. Ik stel voor dat wij daar nog nadere afspraken over maken.

Koers Waddenzeehavens

In de PKB Waddenzee – Derde Nota Waddenzee (januari 2007) – schetst het rijk het volgende lange termijn ontwikkelingsperspectief voor de waddenzeehavens:

"De Waddenzeehavens hebben zich duurzaam ontwikkeld op een wijze die recht doet aan hun specifieke ligging en mogelijkheden. Hierbij hebben de havens zich op een afgestemde manier gedifferentieerd en gespecialiseerd."

In kader van het Beheer- en ontwikkelingsplan Waddengebied, Léven in de Wadden, werd het RCW project Havenspecialisatie gestart, hetgeen leidde tot de oprichting van de Raad van Advies Waddenzeehavens. Dr. Bart Kuipers, haven econoom van de Erasmus Universiteit, maakte destijds deel uit van de Raad. Mede op basis van zijn advies stelde de Raad een Koers document op (bijgevoegd, voor kernpunten zie tekstbox), dat op 13 juni 2012 in een "Havendebat" publiek is bediscussieerd. Tijdens het debat werd een bestuurlijk statement gegeven, dat de financiën genereerde voor het programma Waddenzeehavens.

Raad van Advies

Wadden
zeehavens

ir. **Arjen L. Bosch**
Programma manager

06 54 604 919
arjen.bosch@debaar.com

Kaardebol 8
9413 DT Beilen
www.waddenzeehavens.nl

Datum

31 januari 2017

Uw kenmerk

Ons kenmerk

17.002

Bijlagen

Koers Waddenzeehavens

Waddenfonds
Programma
UNESCO havens

A4 Programma
Waddenzeehavens

Onderwerp

Aanvraag Review
economisch perspectief
Waddenzeehavens

KvK Groningen 54313937
BTW NL 8512.54615 B01
Rabobank 1625.21.588

Programma Waddenzeehavens is een netwerkorganisatie die de samenwerking tussen de havenpartners organiseert, en faciliterend werkt voor de uitgezette koers (bijgevoegd). Veel producten en verslagen zijn terug te vinden op www.waddenzeehavens.nl.

Aanvankelijk was de relatie tussen de waddenzeehavens en de natuurbeschermingsorganisaties vrij moeizaam. Maar het denken over integrale kansen voor economie en ecologie heeft de verhoudingen goed gedaan. Het koersdocument ziet de werelderfgoed status juist als kans. De gepresenteerde koers leidde tot brede ondersteuning, ook vanuit de natuurbescherming, die later ook tot de Raad toetrad.

Samenvatting Koers Waddenzeehavens

Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht

- Gaan voor energietransitie
- Vol inzetten op Topsectoren

Unesco-havens

- Havenontwikkeling en natuurontwikkeling gaan hand in hand
- Baggeren speelt in op slibhuishouding Waddenzee
- Milieubewust gevoerde havenbedrijven

Gezamenlijk profileren

Samenhang bieden voor een Havenprogramma Waddenfonds

De opdracht van het RCW project beperkte zich tot de 'industriehavens'¹, maar tijdens het debat in 2012 werd aan de orde gesteld of ook andere havens deel willen nemen in de Raad. Dat leidde ertoe dat ook de havens van Den Oever en Lauwersoog toe traden, waarmee er ook nieuwe specialisaties bij kwamen. De haven van Den Helder is inmiddels verzelfstandigd, met als oogmerk om meer bedrijvigheid voor de regio te stimuleren door optimaler gebruik te maken van de bestaande ruimte in de haven. Ook de haven van Harlingen bezig te verzelfstandigen.

Waddenfonds programma UNESCO havens

Het Waddenfonds nodigde de Waddenzeehavens uit om een havenprogramma te maken, voor de looptijd van het Waddenfonds. In dit programma werden de specialisaties opnieuw benoemd en de havens van Lauwersoog en Den Oever meegenomen. Ook is de ambitie van de Waddenzeehavens verder uitgekristalliseerd:

Economie en ecologie in het Waddengebied versterken elkaar en de waddenzeehavens stimuleren de innovatieve bedrijvigheid in de richting van een duurzame economie van wereldklasse onder het motto UNESCO-havens.

De Raad ziet voor zich dat,

*de havens in het waddengebied een bron van inkomsten en banen vormen waar het zindert van de innovatie. Op wereldschaal zijn de Waddenzeehavens een inspirerend exportproduct voor economie en ecologie in kwetsbare deltagebieden. Economie en ecologie versterken elkaar, en ze stimuleren de innovatieve bedrijvigheid, duurzame economie van wereldklasse: UNESCO havens.
De Waddenzeehavens zijn the place to be.*

¹ Den Helder, Harlingen, Eemshaven en Delfzijl

In elke haven is minimaal één vernieuwde duurzame economische sector van de grond gekomen en de havens blijven zorgen voor het grootste deel van de werkgelegenheid in het Waddengebied. De werkgelegenheid wordt in stand gehouden door inzet op innovatie in duurzaamheid, hergebruik en circulaire economie.

Het ontwikkelingsperspectief voor de waddenzeehavens stoelt op drie pijlers:

1. Specialiseren op basis van 'natuurlijke' economische kracht.
2. Verduurzamen havenbedrijf, geborgd via EcoPorts.
3. Havenontwikkeling hand in hand laten gaan met natuurontwikkeling (Building with Nature).

De havens zelf nemen volop verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van de eerste twee pijlers. Doordat elke haven inzet op de eigen sterke kanten en de specifieke marktsegmenten die hij bedient, bespaart men kosten, vermijdt men overbodige concurrentie, en stimuleert iedere haven innovatie in de richting van een circulaire economie.

Als tastbaar resultaat van de tweede pijler – een duurzaam havenbedrijf – verkregen alle Waddenzeehavens het EcoPort-certificaat. Dat gebeurde in nauwe samenwerking met Wageningen UR, en in navolging van Groningen Seaports dat zich in 2006 al had gecertificeerd.

De derde pijler kreeg vorm in een vijfjarig programma *Building with Nature Waddenzeehavens*. Zo'n ontwikkelopgave vraagt veel samenwerking en kennisontwikkeling. Zeker als het om grote ambities gaat. Het is dan ook een samenwerkingsprogramma met het *Programma Naar een Rijke Waddenzee* en de stichting EcoShape. *Building with Nature Waddenzeehavens* werkt integrale projecten uit waarin havenontwikkeling en natuurontwikkeling elkaar versterken. Maar waar hij tot een succes leidt ontstaan veel betere en vooral robuustere resultaten.

Pijler Specialisatie en het economisch perspectief

Bij alle waddenzeehaven economieën speelt energie een doorslaggevende rol. Of het nu gaat om offshore, scheepsbouw, visserij of chemische industrie; energie vervult steeds een sleutelrol. Kan het havenbedrijfsleven, mee in de energietransitie? Mede geïnspireerd op SWOT analyses van de havens zelf, is een economisch perspectief voor de waddenzeehavens gevonden in specialisatie op basis van de natuurlijke kracht. Voor het havenbedrijf zelf is specialisatie ook gunstig. De investeringen voor de klanten kunnen veel gericht plaats vinden, waarmee het havenbedrijf kosten effectiever kan opereren.

Per haven verschillen de specialisaties sterk, maar voor alle havens zitten grote economische kansen in verduurzaming en het bijdragen aan een circulaire economie binnen hun specialisatie.

Energie:

- Den Helder: offshore olie, gas en wind en stroming (getijde); gebruik warmtenet Koninklijke Marine

- Eemshaven/Delfzijl : offshore wind, energy port; hergebruik van energie

Biobased Economy:

- Delfzijl (Chemie, landbouwproducten)

Visserij:

- Den Oever, Lauwersoog en Harlingen

Toerisme:

- Den Oever, Lauwersoog en Harlingen

Scheepsbouw:

- Harlingen

De specialisatie betekent niet dat er een verbod op vestiging in andere havens is. Specialisatie leidt tot innovatie en tot concurrentie voordeel, maar uiteindelijk beslissen individuele bedrijven zelf of ze van dit voordeel gebruik willen maken.

De idee is dat daar waar de omslag met stimulering van specifieke innovaties wordt ondersteund, daarna de uitrol naar (andere havens) mogelijk te maken. In die zin zijn de geselecteerde specialisaties ook te zien als voorlopers. Zo kunnen innovaties in bijvoorbeeld de ombouw van motoren bij visserij schepen, garnalenpelmachines en tal van projecten die de circulaire economie bevorderen ten goede komen aan alle havens in het hele Waddengebied, zoals biobased toepassingen van garnalen doppen en CO2 gebruik bij algenteelt.

De **circulaire economie** is een economisch systeem dat de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het behoud/herstellend vermogen van natuurlijke hulpbronnen als uitgangspunt neemt, waarde-vernietiging in het totale systeem minimaliseert en waarde-creatie in iedere schakel (economie, ecologie en sociale waarde) van het systeem nastreeft. In een hoog ontwikkelde circulaire economie zijn ketens gesloten en ketens optimaal ingericht, onder meer door het circulair ontwerpen van producten en worden hernieuwbare grondstoffen optimaal gebruikt door middel van cascadering.

De **biobased economie** is een economisch systeem dat beoogt de afhankelijkheid van fossiele materialen te verminderen en productieprocessen in te richten op basis van organisch materiaal. Een hoog ontwikkelde biobased economy gebruikt groene grondstoffen in de eerste plaats voor chemicaliën en materialen en daarnaast voor energie.

Beide stromingen grijpen in elkaar en bieden kansen voor innovatie en verduurzaming.

Bij het economisch perspectief wordt de Koninklijke Marine vaak buiten beschouwing gelaten. Dit is om twee redenen onterecht:

- De Marine en het Marinebedrijf en specifiek het daaraan verbonden onderhoudsbedrijf zijn zeer grote werkgevers en afnemers van producten en diensten.
- De Marine is bereid om in civiel militaire samenwerking te investeren, waaronder medegebruik van infrastructuur (inclusief de luchthaven) en kennisontwikkeling.

Visserij is aanvankelijk als specialisatie aangemerkt, maar vissers hebben er belang bij dat ze in alle havens kunnen afmeren, zoals momenteel ook gebeurd. De havens maken zich sterk voor gebruik van de visserij producten in de haven zelf, zoals garnalen pellen, verwerken van discards, consumptie en toerisme (verslag werkatelier Visserij).

Bijdrage van de overige pijlers aan de economie

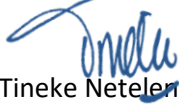
Niet alleen de specialisatie draagt bij aan de economische ontwikkeling, dat geldt ook voor de ander twee pijlers: Duurzaam havenbedrijf en Building with Nature. Mede met steun van het Waddenfonds zijn er meerdere innovatieve projecten van de grond gekomen, die hebben geleid tot veel internationale belangstelling. Zo vestigde zich in Harlingen een bedrijf gespecialiseerd in oliebestrijdingsapparatuur voor ondiepe delen van de Waddenzee, die inmiddels

over de gehele wereld belangstelling geniet. Ook de ontwikkeling van de ballastwater barge en Building with nature projecten genieten grote internationale belangstelling. Het bedrijfsleven (waterbouw en ingenieursbureaus) investeren via de stichting EcoShape in de kennisontwikkeling, met het oog op de internationale markt. Dat mag zeker verwacht worden van de lopende projecten bij Harlingen (anders verspreiden baggerspecie ten behoeve van natuurontwikkeling) en Den Helder (aanpassen havenmond voor ontwikkeling haven en herstel Balgzand).

Strategische inzet van het Waddenfonds

Gelet op de extra beperkingen die de ligging aan de Waddenzee met zich meebrengt, kan het Waddenfonds een belangrijke katalysator zijn om een toekomstperspectief breed te omarmen en belangrijker: gedurende de looptijd van het fonds daadwerkelijk te realiseren. Door de drie pijlers te formuleren als meerjarige deelprogramma's ontstaat er focus en vertrouwen.

Met vriendelijke groet,

Tineke Netelenbos

Voorzitter Raad van Advies Waddenzeehavens